

Табиғи-шаруашылық жүйенің жағдайын болжау

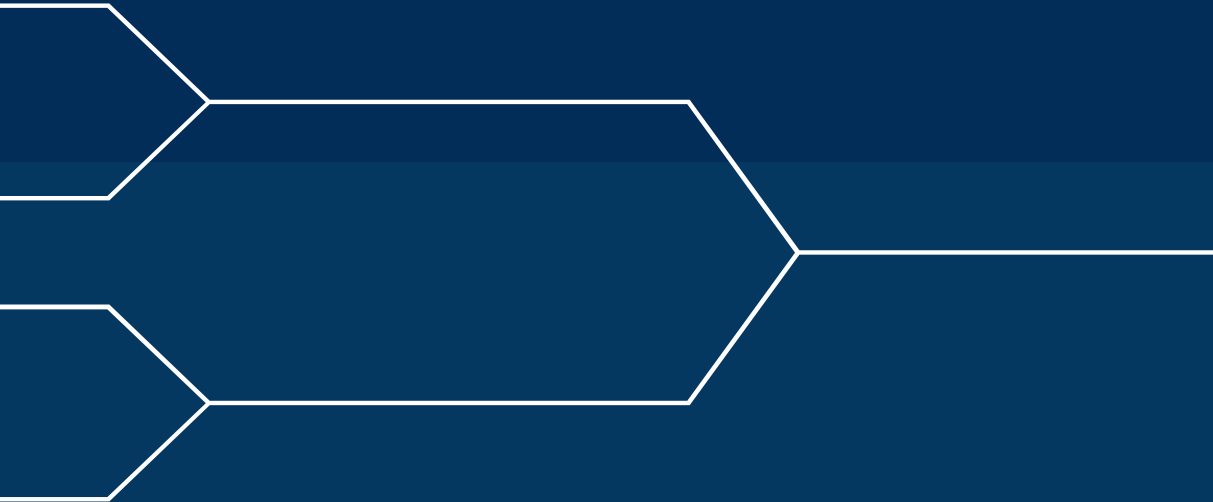
1- ДӘРІС

ТАБИҒИ-ШАРУАШЫЛЫҚ ЖҮЙЕНІҢ ЖАҒДАЙЫН БОЛЖАУДЫҢ МӘНІ МЕН НЕГІЗГІ ТҮСІНІКТЕРІ

PhD, доцент А.Н. Мусагалиева

ДӘРІСТІҢ МАҚСАТЫ

- ТАБИҒИ-ШАРУАШЫЛЫҚ ЖҮЙЕНІҢ ҚҰРЫЛЫМЫ МЕН ҚЫЗМЕТІН ТҮСІНДІРУ;
- ЖҮЙЕНІҢ ЖАҒДАЙЫН БОЛЖАУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІН АШУ;
- БОЛЖАУ ӘДІСТЕРІН ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ҚОЛДАНУ САЛАСЫН КӨРСЕТУ;
- НӘТИЖЕЛЕРДІ ТАЛДАУ ЖӘНЕ ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУДА ПАЙДАЛАНУДЫ ҮЙРЕТУ.

1. ТАБИҒИ-ШАРУАШЫЛЫҚ ЖҮЙЕ
ДЕГЕНІМІЗ НЕ ЖӘНЕ ОНЫҢ НЕГІЗГІ
КОМПОНЕНТТЕРІ ҚАНДАЙ?
2. ЖҮЙЕНІҢ ЖАҒДАЙЫН БАҒАЛАУ ҮШІН
ҚАНДАЙ ИНДИКАТОРЛАР
ҚОЛДАНЫЛАДЫ?
3. БОЛЖАУДЫҢ НЕГІЗГІ ӘДІСТЕРІ МЕН
МОДЕЛЬДЕРІ ҚАНДАЙ ЖӘНЕ ҚАЙ
ЖАҒДАЙДА ҚАЙСЫСЫН ҚОЛДАНУ
КЕРЕК?
4. БОЛЖАУ НӘТИЖЕЛЕРІ ШЕШІМ
ҚАБЫЛДАУДА ҚАЛАЙ ҚОЛДАНЫЛАДЫ
(ТӘУЕКЕЛДЕР МЕН ШЕКТЕУЛЕР)?

НЕГІЗГІ СҰРАҚТАР

ТАБИҒИ-ШАРУАШЫЛЫҚ ЖҮЙЕ ДЕГЕНІМІЗ НЕ ЖӘНЕ ОНЫҢ НЕГІЗГІ КОМПОНЕНТТЕРІ ҚАНДАЙ?

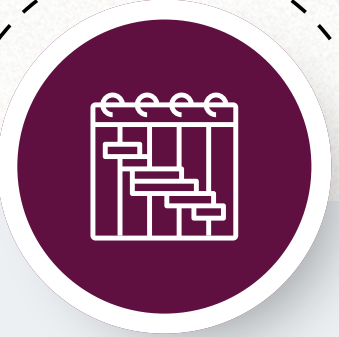

Табиғи-шаруашылық жүйе (ТШЖ) — бұл табиғи орта мен адам шаруашылығының өзара байланысқан, бір-біріне әсер ететін кешені.

Мұндай жүйе табиғи ресурстарды пайдалану, өндіріс жүргізу және экологиялық тепе-теңдікті сақтау сияқты өзара әрекеттер арқылы сипатталады.

БОЛЖАУДЫҢ ҒЫЛЫМИ НЕГІЗДЕРІ

Геоэкологиялық
заңдылықтар

Ландшафттық
жүйелер
динамикасы

Климаттық
өзгерістер
трендтері

Агроөндірістік
циклдер

Экономикалық
және
әлеуметтік
процестермен
байланыс

01

02

03

04

05

БОЛЖАУДЫҢ ТҮРЛЕРІ

Негізгі компоненттері:

01

Табиғи орта

жер, су, ауа, климат,
өсімдік және жануар
әлемі.

03

Әлеуметтік компонент

халық, еңбек ресурстары,
білім мен мәдениет
деңгейі.

02

Шаруашылық компоненті

ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп,
инфрақұрылым және өндіріс
процестері.

04

Басқару компоненті

мемлекеттік реттеу,
жоспарлау, экологиялық
және экономикалық саясат.

ЖҮЙЕНІҢ ЖАҒДАЙЫН БАҒАЛАУ ҮШІН ҚАНДАЙ ИНДИКАТОРЛАР ҚОЛДАНЫЛАДЫ?

ТШЖ жағдайын бағалау кезінде табиғи және экономикалық көрсеткіштердің жиынтығы қолданылады.

Болжаудың негізгі әдістері мен модельдері қандай және қай жағдайда қайсысын қолдану керек?

Эксперттік бағалау

мамандардың пікіріне
сүйеніп, даму
бағытын анықтау
(мысалы, жаңа
технология енгізу
мүмкіндігін бағалау
кезінде).

Сценарийлік талдау

әртүрлі жағдайлар
(мысалы, климаттың
өзгеруі, нарықтағы
бағаның өсуі)
негізінде ықтимал
нәтижелерді
қарастыру.

Аналитикалық шолу

өткен деректер мен
тенденцияларды
салыстыру арқылы
қорытынды жасау.

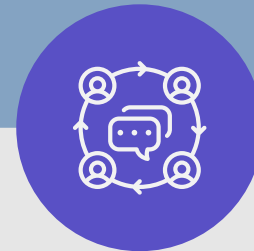
САПАЛЫҚ ӘДІСТЕР

САНДЫҚ ӘДІСТЕР

өткен жылдардағы
мәліметтер негізінде
трендтерді анықтау.

**Статистикалық
әдістер**

көрсеткіштер
арасындағы өзара
байланыстарды
есептеу (мысалы, ауа
температурасы мен
өнім көлемі).

**Регрессиялық
модельдер**

уақыт бойынша
өзгерісті болжау.

**Уақыт
қатарлары
(ARIMA, т.б.)**

БОЛЖАУ НӘТИЖЕЛЕРІ ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУДА ҚАЛАЙ ҚОЛДАНЫЛАДЫ (ТӘУЕКЕЛДЕР МЕН ШЕКТЕУЛЕР)?

Болжау нәтижелері — басқару және жоспарлау шешімдерін қабылдауда маңызды құрал болып табылады.

Шектеулері мен тәуекелдері:

- Мәліметтердің толық болмауы;
- Климаттық және әлеуметтік факторлардың өзгермелілігі;
- Модельдердің нақтылығына тәуелділік.

1. РЕСУРСТАРДЫ
ТИІМДІ БӨЛУ –
СУ, ЖЕР, ЕҢБЕК
ЖӘНЕ ҚАРЖЫ
РЕСУРСТАРЫН
ОҢТАЙЛЫ
ПАЙДАЛАНУ.

2. ӨНІМ ӨНДІРУ
КӨЛЕМІН
ЖОСПАРЛАУ –
НАРЫҚТАҒЫ
СҰРАНЫС ПЕН
КЛИМАТТЫҚ
ЖАҒДАЙЛАРҒА САЙ
ӨНІМ КӨЛЕМІН
АНЫҚТАУ.

3. ТӘУЕКЕЛДЕРДІ
АЗАЙТУ –
ҚҰРҒАҚШЫЛЫҚ, СУ
ТАПШЫЛЫҒЫ,
НАРЫҚТЫҚ
АУЫТҚУЛАР
СИЯҚТЫ
ФАКТОРЛАРҒА
АЛДЫН АЛА
ДАЙЫНДАЛУ.

4. АЙМАҚТЫҚ ДАМУ
СТРАТЕГИЯСЫН
ҚАЛЫПТАСТЫРУ –
ӘР ӨҢІРДІҢ ТАБИҒИ
ЖӘНЕ
ШАРУАШЫЛЫҚ
ЕРЕКШЕЛІГІНЕ
ҚАРАЙ ДАМУ
ЖОСПАРЫН
ӘЗІРЛЕУ.

ҚОРЫТЫНДЫ

1

- Табиғи-шаруашылық жүйе – өзара байланысқан күрделі жүйе;

2

- Болжау оның тұрақтылығын қамтамасыз етудің маңызды құралы;

3

- Деректердің сапасы мен әдістемелік негіз – нақты нәтижеге жетудің кепілі;

БАҚЫЛАУ СҰРАҚТАРЫ

-
1. ТАБИҒИ-ШАРУАШЫЛЫҚ ЖҮЙЕНІҢ НЕГІЗГІ КОМПОНЕНТТЕРІН АТАҢЫЗ.
 2. БОЛЖАУДЫҢ БАСТЫ МАҚСАТЫ ҚАНДАЙ?
 3. САПАЛЫҚ ЖӘНЕ САНДЫҚ ӘДІСТЕРДІҢ АЙЫРМАШЫЛЫҒЫ НЕДЕ?
 4. БОЛЖАУДА ҚАНДАЙ ИНДИКАТОРЛАР ҚОЛДАНЫЛАДЫ?

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі

